

I stadens marknadsföring används foton på blonda barn. Allt för att skapa en exotisk bild av staden.

Kulturen som handelsvara

Pomoranerna har levt i Brasilien i 150 år. Utan att isolera sig har de lyckats bevara sin kultur, åtminstone språket.

Nu har pomoranernas traditioner blivit en inkomstkälla för kommunerna där de bor, som satsar stora pengar på att marknadsföra "Brasiliens Pommern".

TEXT & FOTO: FERNANDO ARIAS

BLONT HÅR OCH GRÖNA lysande ögon. Mannen som går på bussen sätter sig ner och utbrister:
– Hai!

Flickan bredvid svarar på samma sätt och jag böjer mig fram för att höra vilket språk de talar. Bussens buller gör det omöjligt. I mina händer har jag en tidning med ett reportage från Santa Maria de Jetibá i Espirito Santos inland, bussens slutdestination. Artikeln handlar om ett tradi-

tionellt bröllop och journalisten repeterar gång på gång hur annorlunda allting är fastän hon är kvar i sitt hemland. Santa Maria de Jetibá är nämligen "Brasiliens mest pommerska stad".

Vid första ögonkastet ser allt ut som i vilken brasiliansk småstad som helst, bortsett från en del hus som bryter mot gängse form. Turistinformationen är en stort vit byggnad med bruna träbalkar på utsidan. En man tar emot och jag

ställer några frågor om pomoranernas ursprung. Tyvärr kan han inte svara på särskilt mycket, men hänvisar mig vidare. Därefter tar han fram en massa vykort som han tycker att jag ska ta med mig. Vid åsynen av ett av dem utbrister han:

– Kolla! Kolla bara! Ser du vad blond hon är?

Vykortet föreställer ett litet barn med en blomsterkrans kring huvudet.

Pommern är en historisk preussisk provins vid Östersjön. Den delades 1945 mellan Östtyskland och Polen. Det pommerska språket talas inte längre i Europa, men har tack vare utvandringen bevarats i olika delar av världen. USA, Brasilien och Australien är de nationer där pommerskan har överlevt. Till Espirito Santo kom de första pomoranerna 1839. Som många andra européer lockades de hit med löften om egna jordegendomar, men i stället väntade ofta ett hårt arbete hos de större jordägarna. I dag är Santa Maria de Jetibá den mest pommerska staden i Brasilien, enligt kommunens egen marknadsföring.

Den pommerska kulturen har levt kvar

genom ceremonier och kanske framför allt genom att modersmålet har bevarats. Pommerska ingår i den germanska språkfamiljen, men förstås inte av tysktalande. Språket var länge förbjudet i skolorna i Brasilien där tyska skulle talas eftersom de tyska lärarna ansåg detta vara mer bildat. Efter andra världskrigets slut förbjöds pomoranerna än en gång att tala sitt modersmål, den här gången av brasilianare som förespråkade portugisiska.

VID SANTA MARIA DE JETIBÁS till synes enda torg väntar dansgruppen Fröelchtanz. Bara två timmar tidigare ringde jag och stämde träff och nu står ett tiotal pensionärer i folkdräkt framför mig. På ett kommando av koordinatören ställer gruppen vant upp sig i en halvcirkel och jag får ta en bild. Koordinatören berättar sedan för mig att hon varit på kurs i södra Brasilien för att lära sig danserna. Pensionärerna tränar en gång i veckan men åker även på uppvisningar i och utanför delstaten.

De flesta ungdomarna talar inte längre pommerska men flera av dem lär sig språket på kommunens universitet.

Dansgruppen Fröelchantz uppträder gratis med tyska folkdanser i närliggande städer och delstater.

Det finns också dansgrupper med ungdomar i Santa Maria de Jetibá. Fyra medlemmar i gruppen Pommerland kommer i folkdräkt till vår träff lite senare på dagen. Även de ställer upp i vana formationer för ett gruppfoto. Hilderson Jacob berättar att han själv inte fick lära sig pommerska av sina föräldrar.

– Jag har lärt mig språket efteråt och jag försöker att bara prata pommerska hemma med min son, säger han.

Mer och mer börjar jag förstå att det som jag först trodde var en stat i staten egentligen inte skiljer sig så mycket från den blandning av etniciteter som finns i övriga Brasilien. Den stora skillnaden finns i några invånares vilja att tydligt påvisa sin kulturella identitet. Och jag får känslan av att människorna försöker återskapa seder från ett suddigt förflutet, snarare än att de håller fast vid en seglivad kultur.

På stadens universitet träffar jag Ismael Tresmann som är lingvist och som har skrivit det första pommerska lexikonet. Det finns inte mycket information om pomoranerna i

Brasilien, och Tresmann är en av få som har forskat om deras kultur. Efter ett tag bekräftar han mina tankar:

– Det finns ingen här som säger att de traditionella festerna är pommerska. De säger att det är kommunens fester. Men de marknadsförs som pommerska utanför kommunen och det kommer mycket folk. Inte heller danserna har något med den pommerska kulturen att göra, utan man har kopierat ett fungerande koncept från den brasilianska södern där den europeiska och speciellt tyska traditionen drar många turister.

TRESMANN BERÄTTAR att den riktiga pommerska kulturen egentligen finns på landsbygden. Där bevaras matkulturen, modersmålet går i arv och ceremonier finns kvar. Än i dag kan man se en så kallad *hochtiitsbire*, utrustad med en flaska sprit och i speciella kläder, åka från dörr till dörr på motorcykel. Hochtiitsbiren är oftast brudens bror som har till uppgift att bjuda in gästerna till ett traditionellt pommerskt bröllop. Inbjudan ska ske i versform och avslutas med en sup.

Nya traditionella hus byggs varje år för att locka turister till staden.

Hemma hos en av damerna i dansgruppen Fröelchantz försöker jag räta ut en del frågetecken. Adelia Schultz Berger bor en bit från staden och har hela sitt liv bott på landsbygden. Hon lärde sig portugisiska i skolan när hon var 19 år. Nu är hon 72.

– Det är mycket som har hänt de sista åren. Vi kände knappt några som hade portugisiska som modersmål när jag var yngre, så det var aldrig svårt att behålla vårt språk, berättar hon. När min pappa var ung däremot så blev de straffade om de talade pommerska i skolan.

Barnbarnet Klayton har även han pommerska som modersmål och mycket talar för att det som Ismael Tresmann sagt stämmer bra: i staden har det pommerska slukats upp av övriga Brasilien, men på landsbygden förs traditionen fortfarande vidare.

Enligt Tresmann har pomoranerna aldrig varit helt isolerade. De har alltid haft kontakt med övriga Brasilien, men på senare år har effektivare kommunikation gjort möten och förflyttningar mycket lättare. Men kulturell

identitet beror inte enbart på hur pass isolerat eller öppet ett samhälle är; praktiserandet och förståelsen av ceremonier, språket och kanske framför allt viljan att tillhöra en kultur är minst lika viktig för bevarandet av den.

I Santa Maria de Jetibá används kulturen som ett medel för att locka turister. Det spelar ingen roll om traditionerna är strikt pommerska. Det räcker om de är exotiska.

TRADITION, IDENTITET OCH KULTUR som handelsvara kan tyckas vara ett lika motbjudande som tidstypiskt fenomen runt om i världen i dag: det är ännu ett sätt att tjäna pengar på. Men att förkasta den "nya" pommerska kulturen av det skälet kan vara förhastat. En kultur är aldrig fri från yttre påverkan, den är ständigt i förändring. Och även om importen av de tyska folkdanserna, dräkterna och sederna kan kännas konstlade så kommer de förmodligen att vara helt inlemmade och accepterade i den pommerska kulturen inom en snar framtid. ■